

Kuşak Çatışması, Değişimin Fay Hattı mı?

Dr. Emre Erdoğan, Siyaset Bilimci

“Babam beni anlamıyor”, “bizimkilerle geçinemiyorum”, “anne o senin zamanındaymış”... Bu ve benzeri sözleri hepimizin ya zamanında sarf ettik, ya da –yaşları kemale erenler için söylüyorum- bize söylendi. Aynı mekanı paylaşan iki farklı kuşak arasında “anlaşılama” sorunu bu cümlelerde somutlaşır. Çok sık gerçekleşmedikçe “her evde olur böyle şeyler” denilir ve nihayetinde büyüklerden birinin sarf ettiği “benim yaşıma gelince anlarsın” cümlesiyle de tartışma bir sonraki krize kadar sona erer. Pekiyi, gerçekten onların yaşına gelince bir şeyleri anlar mıyız? Yaşanılan “anlaşılama” sorunu, yaşlanınca geçen bir şey mi? Büyüdüğümüzde, nüfus kağıdımız eskidiğinde “ebeveynlerimiz” gibi mi oluruz?

“Kuşak çatışması” adını verdiğimiz bu olguyu gençlerin ileride ebeveynlerine benzemeleriyle düzelecek bir anomali olarak görmenin yanlış olduğu aşikar. “Geç-geç” olarak benim kişisel deneyimim ve gözlemlerim zaman geçtikçe gençlerin yaşlandıkça anne-babalarına benzemekten ziyade kendilerine özgü birer kişilik olduklarını gösterdi. Geçmişte yaşanan kuşaklar arası anlaşmazlıkların temel nedeni çok basit: Gençler, anne babalarından farklı insanlar. Farklı insanların aynı olgulara farklı bakış açıları taşımaları da şaşırtıcı değil, esas tam tersi olsaydı şaşırtıcı olurdu. Dolayısıyla bugünün gençleri yarının ebeveynleri olduklarında da anne babalarından farklı insanlar haline geliyorlar. Toplumsal değişim dediğimiz süreci de böyle okumamız mümkün: Farklı değerlere sahip yeni kuşaklar eski değerlere sahip kuşakların yerini aldığı anda toplumsal değişimin nüvesi gerçekleşmiş oluyor.

Kuşaklar-arası farklılıkların toplumsal değişim süreciyle ilişkisi, Batı’nın gelişmiş demokrasileri özelinde siyaset bilimciler tarafından detaylarıyla tartışıldı. Özellikle 1968 baharını takip eden süreçte siyasal parti sistemlerinin karşılaştıkları ani değişimin - sistemin temel taşı partilerin güçlerini kaybetmeleri, radikal ve Yeşil partilerin güçlenmesi ve geleneksel siyasal katılım biçimleri olan siyasal parti üyeliklerinin ve oy verme eğiliminin hızlı bir düşüş yaşaması-nedenleri incelendiğinde “yeni” seçmenlerin ebeveynlerinden farklı değerlere sahip olmalarının en önemli etken olduğu görüldü. Anne babaları iş güvencesi gibi materyalist ihtiyaçlara önem verirken yeni nesiller estetik kaygılar gibi postmateryalist adı verilen değerleri ön plana çıkarmaktaydı. Yapılan anket çalışmaları materyalistlerin ekonomik büyüme, istikrarlı bir ekonomi, suça karşı savaş, ülkede düzeni koruma, yükselen fiyatlarla savaş ve güçlü bir savunma gibi ekonomiye ve güvenliğe dair konulara önem verdiklerini; buna karşın postmateryalist seçmenlerin işyerinde ve hükümette daha fazla söz sahibi olmak, ifade özgürlüğü korumak, daha iyi bir toplumda yaşamak, kentleri ve köyleri daha güzelleştirmek gibi kavramlara ve düşüncenin paradan önemli olduğu ifadesine katıldıklarını göstermekteydi.

Burada atıfta bulunduğum Postmateryalist değerler teorisinin iki basit hipotezi bulunmakta:

“Kıtlık hipotezi” adı verdiğimiz birincisi, “bireyin kendisi için görece olarak kıt olan şeylere daha fazla önem atfettiği” olarak tanımlanır. İkinci hipotez ise “sosyalleşme hipotezi” adını taşımakta ve “bireyin temel değerleri ergenlik öncesi döneminin şartlarından etkilenir” diye açıklanır. Maslow’un iyi bilinen “ihtiyaçların hiyerarşisi” yaklaşımı, postmateryalist değerler teorisinde önemli bir yer taşır. Maslow’a göre bireyler öncelikle fizyolojik ihtiyaçlar ve güvenlik gibi “materyalist” ihtiyaçları karşılarlar, daha sonra kendini ifade etme ve estetik kaygılar gibi diğer “materyalist” olmayan ihtiyaçlara yönelirler.

Bu kuramsal çerçeve açısından bakıldığında, bireysel olarak ya da sosyalleşme döneminde ekonomik-maddi sıkıntılar çeken bireyler; yetişkinlik dönemlerinde materyalist değerlere yönelirken; ekonomik-maddi sıkıntıları yaşamayan bireylerin materyalist olmayan ihtiyaçları tatmini tercih ettikleri söylenebilir. Batı demokrasilerinde nesiller arasında büyük değer uçurumlarının olmasının nedeni ise bu ülkelerin İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşadıkları sürekli ekonomik büyümeye dayalı refah dönemiyle açıklanabilir. Böylelikle yeni nesiller postmateryalist değerleri içselleştirmiş, bu nesillerin tutum ve davranışları da postmateryalist değerler doğrultusunda olur.

Ülkemiz özelinde baktığımızda kuşaklar arasında kayda değer, değer farklılıklarının bulunduğunu biliyoruz. 45 ülkeyi kapsayan “Dünya Değerler Araştırması”nın Türkiye ayağı Boğaziçi Üniversitesi’nden Prof. Dr. Yılmaz Esmer tarafından yürütülüyor ve 1997 araştırmasının sonuçlarını “Evrım, Devrim, Statüko: Türkiye’de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler” (TESEV, 1999) adlı kitapta bulmak mümkün. Kuşaklararası farklılıkların hangi değerlerde ön plana çıktığını seçici bir gözle araştırdığımızda;

- genç kuşakların siyaseti daha az önemli bulduklarını,
- “demokrasilerde ekonomik sistemin işleyişinin sorunlu olacağına” daha fazla inandıklarını,
- demokratik yönetim modeline alternatif olarak “güçlü lideri” ve “uzmanların karar vereceği” bir hükümet modelini daha fazla tercih ettiklerini,
- yaşlı kuşaklarla karşılaştırıldıklarında rekabete karşı daha negatif tutumlar sergilediklerini görmekteyiz.

Söz konusu çalışmanın 1997 sonbaharında yapıldığı ve “genç” sıfatını yakıştırdığımız 18-24 yaş kategorisine giren gençlerin sosyalleşme süreçlerini yaklaşık 1988-1995 yılları arasında geçirdikleri, bu dönemde yüksek enflasyon, birbiri ardı sıra gelen koalisyon hükümetleri ve siyasal istikrarsızlık dönemleri ve yıllık enflasyonu yüzde 140’a kadar yükseltebilen ekonomik krizlerle karşı karşıya kaldıkları gözönünde tutulursa demokrasiye ve siyasete karşı bu apatik duruşları şaşırtıcı olmaz.

Bundan yaklaşık 6 yıl önce yapılmış bir çalışmanın sonuçlarına baktığımızda, bugünün toplumsal profilinin erken bir resmini çizmemiz mümkün. 1998 yılında Konrad Adenauer Vakfı’nın yayınlamış olduğu “Türk Gençliği’98: Suskun Kitle Büyüteç Altında” adlı yayında o tarihte 15-27, bugün 21-33 yaşlarında olan gençlerin “ülke yönetiminde söz sahibi olmasını” istedikleri kişi sorulmuş. Ankete katılanların yüzde 21’i bugünün başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ı ülke yönetiminde söz sahibi olarak görmek istediklerini belirtmiş. Erdoğan’ın henüz İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevini yürüttüğü bir dönemde bu tür bir sonucun ortaya çıkması, bugünün erken bir habercisi olarak yorumlanabilir.

Şu anda “genç” adı verdiğimiz –kesinlikle de homojen olmayan- kitlenin değerlerinin ne olduğunun tespit edilmesi ve 2023 yılının Türkiye’sinin nasıl olacağı hakkında projeksiyonlar yapılmasına olanak verecek verilerin elde edilmesi kapsamlı bir saha araştırması ve çok boyutlu bir entelektüel çaba gerektiriyor. Ancak, bugünün gençlerinin dünkülerden daha farklı olduğu, dolayısıyla yarının Türkiye’sinin de çok farklı olacağını şimdiden söylemek yanlış olmaz. Çünkü, bugün biz gençler olarak neyse, yarının toplumu da o olacak.